

AFK amsterdams
fonds voor de
kunst

Toespraak logoburgemeester Carolien Gehrels
Amsterdam, 29 augustus
Uitreiking Amsterdamprijs voor de Kunst 2013
Paradiso

Dames en heren,

Een paar weken geleden lag ik in onze tent voor mijn gevoel naar Mahler te luisteren. Het onweerde de hele nacht in de Vooralpen en de donder was alom aanwezig; dan weer ver weg, dan weer van links weerkaatsend naar rechts en andersom. Dan weer heel zacht en rustig, strelend, dan weer onvoorstelbaar knetterend en bedreigend. 'Wie ein Naturlaut' zoals Mahler boven zijn eerste symfonie schreef. De volgende ochtend hebben we onze spullen gepakt en zijn naar huis gegaan. Het was volbracht. Het luchtbed was halflek, de tent stond *toch* in een kuil, alles was nat. Zo kwam ook dit jaar weer een einde aan dat merkwaardige rurale gedrag van sommige stedelingen zoals wijzelf. Op naar Amsterdam. Van woeste natuur naar kunst en cultuur.

Op naar Amsterdam, waar ik niet alleen vanwege ons comfortabele droge bed blij was weer te zijn. Ik realiseer mij deze zomer, of eigenlijk dit hele jaar al, voortdurend hoe bijzonder Amsterdam is. Er is zoveel kunst van kwaliteit te vinden, en – belangrijker nog – alles mag en kan in Amsterdam gemaakt worden. Als die vrijheid en openheid altijd bestaat, vergeten we misschien hoe uniek dat is. Maar in een jaar waarin de politie vele actievoerders neerslaat als ze de stille actie van choreograaf Erdem Gunduz op het Taksimplein in Istanbul steunen, en waarin de Russische president de leden van Pussy Riot in Moskou veroordeelt omdat hij vindt dat ze de morele grondslagen van het land ondermijnen, realiseer ik me hoe krachtig en kwetsbaar tegelijk die zo vanzelfsprekend lijkende vrijheid is.

Ik had het voorrecht om deze zomer het manuscript van het nieuwe boek van Russell Shorto – Amsterdam, a history of the most liberal city of the world – te mogen lezen, waarin hij de geschiedenis van Amsterdam als meest liberale stad ter wereld beschrijft. Indrukwekkend, ontroerend, complimenteus, confronterend. Shorto gebruikt niet het begrip liberaal zoals we dat in de politieke context hier kennen, rechts van het midden, maar liberaal als vrij, open en tolerant. Liberaal als toegewijd zijn aan de individuele vrijheid van jezelf en voor anderen. Dus ook aan gezamenlijke vrijheid.

Amsterdam, met haar veelzijdige en hoogwaardige kunst in combinatie met deze individuele vrijheid, heeft al eeuwenlang vele kunstenaars verleid naar de stad te komen. Gustav Mahler is daar een van de meest bekende van. Amsterdam werd zijn tweede thuis en de plek waar hij veel van zijn symfonieën met groot succes in première liet gaan. Mede omdat de later in diskrediet geraakte dirigent Willem Mengelberg op Mahlers verzoek de stukken zo goed met het orkest instudeerde. En omdat Mengelberg er op stond dat Mahler bij hem thuis logeerde, in plaats van in een duur hotel, waardoor Mahler zoveel mogelijk tijd kon besteden aan repeteren.

En hiermee raak ik aan de calvinistische aard van Amsterdam. Shorto schetst Amsterdam niet alleen als liberale stad maar ook als conservatieve, kalme, georganiseerde stad. Zijn beschrijving van de calvinistische geschiedenis van de stad, en het belang van deze periode voor de ontwikkeling van Amsterdam, doet denken aan de verbinding die Max Weber in 'The City' heeft gelegd tussen de calvinistische ethiek – van onder andere hard werken, ondernemen, investeren, zinvolle vrijetijdsbesteding – en de ontwikkeling van de Westerse stedelijke cultuur. Zowel Shorto als Weber beschrijven – elk natuurlijk op een andere manier en in een andere tijd – het belang van deze stedelijke cultuur voor de ontwikkeling van de stad. Het belang van openheid en autonomie, van gemeenschapszin en burgerschap, van de vrijheid om wetenschap te bedrijven en kunst te maken. En zo is de stedelijke cultuur essentieel voor de ontwikkeling van de kunst, en is kunst essentieel voor het bestaan van de stad van vrijheid en solidariteit. Kunst voegt waarde toe. In een eeuw waarin een steeds groter deel van de wereldbevolking in steden gaat wonen en waarin het lijkt alsof steden zomaar uit de grond gestampt kunnen worden, is deze notie van het grootste belang.

De afgelopen jaren ligt er veel nadruk op de economische waarde van kunst, ook in Amsterdam. Die is er ook nadrukkelijk; we zien allemaal hoeveel bezoekers er naar Amsterdam komen voor de kunst en hoeveel geld dat oplevert. Maar sinds ik de afgelopen maanden door de volgelopen binnenstad manoeuvreer, is mijn vraag nadrukkelijk of dit is wat het is. Het antwoord is nee. We geven als stad niet zoveel steun aan kunstenaars om zoveel mogelijk toeristen te trekken. De legitimatie voor wat een regisseur, een muzikant, een componist, een danser doet, ligt niet in het aantal bezoekers, of het percentage eigen inkomsten. Deze puur cijfermatige visie op kunst heeft geleid tot een giftige aanval op het bestaansrecht van publiek gefinancierde kunst. Ook ik wil hier Johan Simons nog een keer citeren: "De kunst hangt boven de cultuur en levert er commentaar op. Daarom moet die kunst ook gesubsidieerd worden, want die moet objectief kunnen oordelen."

Als wij voorbijgaan aan wat de alomvattende waarde is van kunst en cultuur voor Amsterdam, dan nemen wij afstand van Amsterdam als werkelijk vrije stad. Dan zou Amsterdam een stad worden van systemen en macht, zonder intellectuele en emotionele waarden die door Amsterdammers zelf gedeeld worden. Kunstenaars zoals de genomineerden van vandaag kunnen hier maken wat zij willen. U stelt ter discussie wat u ter discussie wilt stellen. U laat ons in verwondering of verbijstering achter over zaken waar we niet eerder bij stilstonden. Kunst zorgt ervoor dat Amsterdam de vrije open stad blijft die zij is, die met nieuwkomers vernieuwing binnenhaalt en die bruggen slaat naar mensen en steden die onze vrijheid nog niet kennen. Amsterdam waar we *alle* kinderen op school kunst en cultuur laten ervaren. Amsterdam waar we geen concerten verbieden, maar ze gebruiken om het gesprek aan te gaan en tegelijk een tegengeluid laten horen van COC en Pride United.

Amsterdam waar de 'kunst der geweigerden' in de Vluchtkerk en de Vluchtflat als variant op de Franse Salon des Refuges een nieuwe eigentijdse betekenis krijgt. Waar de plaatselijke krant artikelen brengt over Koeweit als het PRbureau van Allah omdat er spanning zou kunnen zitten tussen economische belangen en maatschappelijke waarden. Zijn we er dan? Of worden we in Amsterdam, zoals de Engelsen zeggen, 'complacent', zelfvoldaan? We zijn – terecht – zo trots op onze Mahlertraditie; maar vergeten we niet de nieuwe talentvolle musici een kans te geven? We zijn – terecht – zo blij met het Stedelijk Museum, dat zij haar collectie weer kan tonen, maar de instelling die de talenten in de beeldende kunst opleidt waren we bijna verloren. We zijn – terecht – zo onder de indruk van de marketing van het heropende Rijksmuseum, tot en

met mokken en jurken met oude meesters erop, maar zien we nog waar die schilderijen echt voor staan? Hopelijk wel! Zijn we – terecht – zo tevreden dat we zoveel cultuurgebouwen hebben kunnen neerzetten, en weer zoveel instellingen voor vier jaar hebben kunnen steunen, dat we vergeten dat een groot deel van de Amsterdammers daar nooit zal komen, en een groot deel van de Nederlanders tegen subsidie voor kunst en cultuur is?

Het is de kunst om Amsterdam en Amsterdammers te blijven opzadelen met de opdracht verder na te denken over meer dan alleen ons eigen zelf; zolang Nieuw-west Oud-zuid niet kent en de Quote 500 niets weet van de Top 600, hebben we nog een weg te gaan. Het is de kunst die kunstenaars te vinden die – delen van – dit soort denkwerk voor de lange termijn voor de stad verrichten en dat zichtbaar, tastbaar of hoorbaar maken. Na te denken over macht en waarden en de werking van de stad. De onderstromen van de stad zien en naar boven halen. Het is ook de kunst om dat te waarderen. Het is de jury en daarom ons in Amsterdam in zekere zin gelukt. Daar mogen we danvoor vandaag wel even heel tevreden en trots over zijn. De negen genomineerden van vandaag hebben ons opgeschud als de donder en bliksem van Mahler en verleid en behaagd als zijn meest vriendelijke klanken. 'Wie ein Naturlaut'. Ik wil u, genomineerden, danken voor de waarde die u toevoegt en heeft toegevoegd aan de stad en de uitdrukkelijke en indringende wens uitspreken dat u daarmee doorgaat.